

Dr. sc. Zoran S. Pavlović, izvanredni profesor,
Pravnog fakulteta Univerziteta Privredna akademija Novi Sad
Nikola Petković, student doktorskih studija
Fakulteta za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju u Beogradu,
Dr. sc. Jelena Matijašević Obradović,
Pravni fakultet Univerziteta Privredna akademija Novi Sad

DEČJA PORNOGRAFIJA

UDK: 343.542 - 053.2 : 004.7

004.738.5 : 343.542 - 053.2

Pregledni znanstveni rad

Primljeno: 10. 09. 2013.

Zloupotreba dece u pornografske svrhe predstavlja ozbiljan sociološki, kriminološki i viktimoški problem današnjice koji, i pored svih preventivnih i restriktivnih aktivnosti na međunarodnom nivou, pokazuje značajnu ekspanziju. Činjenica da se Republika Srbija tek nedavno aktivno uključila u borbu protiv dečje pornografije na internetu postavlja zahteve kritičke analize postojećih nacionalnih krivično-pravnih rešenja koja regulišu ovo područje, te njihove usklađenosti sa međunarodnom legislativom. Upravo u tom kontekstu, pored elaboracije određenja pojma i okvira dečje pornografije, autori će u radu pokušati da daju osvrt na progresivnu fenomenologiju ove vrste krivičnih dela. Tako će u radu biti prikazana problematika virtualne pornografije, supstitutne pedofilske gratifikacije u okviru "preteen modeling" sajtova kao i pokušaji krivičnopravne regulative ove oblasti u različitim zemljama, a pre svega SAD. Na kraju, kako problematika inkriminisanja posedovanja dečje pornografije u naučnim raspravama nosi često oprečne stavove, u radu će biti dat predlog izmena dela Krivičnog zakonika koji reguliše ovo pitanje, a shodno komparativno pravnim rešenjima i posledičnim kriminološkim implikacijama.

Ključne reči: *dečja pornografija, internet, visokotehnološki kriminal*

UVODNA RAZMATRANJA

Zloupotreba dece u pornografske svrhe predstavlja kriminološki fenomen koji značajno zaokuplja pažnju brojnih naučnih rasprava širom sveta. I mada je seksualna viktimizacija najmlađih jasno prisutna tokom celokupne istorije ljudskog društva, mogućnost prikazivanja seksualnog zlostavljanja putem fotografija i videomaterijala čini vitalni iskorak u fenomenološkoj evoluciji ove vrste krivičnih dela koji se vezuje za savremeno doba i tehnološke inovacije (Jenkins, 2001.; Akdeniz, 2008.; Stanić, 2008.; Petković i dr., 2011.).

Prateći navode Stanića (2008.), već 60-ih i 70-ih godina prošlog veka nalazimo značajnije, organizovano kriminalno prisustvo dečje pornografije koja se iz Evrope distribuirala i van kontinenta. Holandija, Švedska i Norveška postavljaju se tada kao najčešće zemlje porekla velikog broja fotografija i časopisa u kojima

su predstavljena deca u eksplicitnom seksualnom kontekstu (Rudolph, 2003.; Tate, 1990.). Pa ipak, 90-ih godina prošlog veka, razvoj svetske internet-mreže, osim niza pogodnosti koje je pružio korisnicima, postavio je ovaj medijum kao ključnu varijablu putem koje je seksualna zloupotreba dece izašla van okvira „tradicionalnog“ kriminaliteta, uz zahteve radikalne modifikacije tehnika suzbijanja i prevencije (Akdeniz, 2008.).

Činjenica da danas postoji preko 1,4 milijarde korisnika interneta, kao i da to da „sajber prostor“ ne podleže centralizovanoj kontroli i uniformnoj krivično-pravnoj regulativi, uz brojne mogućnosti obezbeđivanja anonimnosti korisnika, stavlja nadležne državne organe u prilično nezavidnu poziciju u kojoj se mogućnost adekvatnog suzbijanja posledičnih zloupotreba još uvek ni ne nazire.

U daljem tekstu autori će elaborirati niz užih problemskih područja vezanih za zloupotrebu dečje pornografije. Tako će se u prvom redu analizirati šta se sve može smatrati pornografijom odnosno dečjom pornografijom, a što posmatrano u uporedno pravnim rešenjima nalazi određene različitosti i nedostatke. Pored ovoga, u radu će se ukazati na značaj graničnih zona zloupotrebe dece sa posebnim akcentom na područje „preteen modeling“ sajtova, kao i virtuelne dečje pornografije koja je u SAD poslednjih godina podstakla ozbiljne rasprave o ugrožavanju, odnosno poštovanju prava slobode izražavanja. Konačno, u radu će biti dat osvrt na problematiku inkriminisanja posedovanja dečje pornografije, kao i predlozi unapređenja postojećih zakonskih rešenja u Republici Srbiji u ovom kontekstu.

PORNOGRAFIJA I DEČJA PORNOGRAFIJA – POJMOVNA PROBLEMATIKA

Pojam pornografije postavlja se nesumnjivo kao vitalni element bića krivičnih dela koja se tiču seksualnog nasilja nad decom i zloupotreba savremenih tehnologija. Činjenica da u krivično pravnim odredbama RS zakonodavac ponavljano inkriminiše niz različitih ponašanja uz korišćenje termina pornografska predstava, pornografska sadržina, pornografija, po logici stvari posledično bi zahtevala i samu ekspanaciju datih pojmova. Ipak, analizirajući Krivični zakonik, a posebno njegov član 185., Zakon o elektronskim komunikacijama i Zakon o javnom informisanju, u segmentima koji se tiču predstavljanja pornografije, mora se приметiti da zakonodavac nigde izričito ne navodi šta pojam pornografije zapravo podrazumeva.

Prateći etimologiju reči, pojam pornografija (πορνογραφία) predstavlja kovanicu koja na izvornom grčkom jeziku vodi poreklo od reči *porne* (πορνεία) koja označava bludnicu ili prostitutku i reči *graphein* (γράφειν) što znači pisati ili beležiti. Stoga bi prema Šoliću (1991.) njeno izvorno značenje označavalo opisivanje radnji i ponašanja bludnica. Sam okvir pojma pornografije svakako je društveno uslovljen i često se prema pomenutom autoru neopravdano meša

sa pojmom erotike koji nesumnjivo nosi šire atribute od samog predstavljanja seksualnog čina.

Vraćajući se u polje krivičnog prava, insistiranje na definisanju pojma pornografije nema samo opšteteorijski značaj, već svoj imperativ nalazi u specifičnoj fenomenološkoj evoluciji ove vrste krivičnih dela i konačno insistiranju na poštovanju osnovnih načela krivičnog prava. Tako se u prvom redu, u ovom kontekstu, mora istaći načelo zakonitosti (*nullum crimen, nulla poena sine lege*), koje u segmentu *nulla poena sine lege stricta* određuje da krivični zakon mora da obuhvata samo ono na šta se odnosi, a ne na slične situacije (Škulić, 2010.; Pavlović, 2010.).

I mada prema Rittossi (Rittossa, 2007.), posmatrano u pravno istorijskim perspektivama, možemo pronaći određene pokušaje definisanja pojma pornografija, poput člana 252. Krivičnog zakona SFRJ o proizvodnji i rasparčavanju pornografskih spisa, koji navodi da pornografija obuhvata spise, slike i druge predmete koji teško vređaju moral, stiče se utisak da ovakva određenja više govore o razlozima društvene neprihvatljivosti datog materijala nego što daju sadržajno određenje istih. U istom kontekstu, prema pomenutom autoru, nedovoljno preciznim mogu se posmatrati i definicije koje pod pojmom pornografije obuhvataju „...sve što je sknavo i tendenciozno usmereno na izazivanje nemoralnih predstava i osećaja“ (str. 99).

Konačno, zanimljivo pojmovno objašnjenje predstavljaju Komlen-Nikolić i saradnici (2010.) koji elaborirajući mogućnosti suzbijanja visokotehnološkog kriminala u Srbiji, navode da pornografska sadržina na eksplicitan i specifičan način prikazuje seksualne odnose sa isticanjem pojedinih detalja, ali da je usled nepostojanja preciznih zakonskih odredbi ovo pitanje prepušteno oceni u svakom konkretnom slučaju.

Ostajući u kontekstu navedenog, problematika određivanja okvira pojma dečja pornografija posledično je višestruko otežana. Tako u prvom redu moramo navesti da i pored činjenice da se termin dečja pornografija primenjuje u zakonodavnim rešenjima SAD (Doyle, 2010.), Velike Britanije (U. K. Sexual Offences Act, 2003.) kao i konvencijama UN (Convention on the Rights of the Child, 1990.), brojni autori naglašavaju da je ovakvo pojmovno određenje neprimereno, te da se datim definisanjem negira zlostavljačka priroda pornografskih materijala i trajnost posledica koje ovaj vid kriminaliteta ostavlja na žrtve (Assister, 1993.; Beech i dr., 2008.).

Dodatni problem u ovom smeru svakako predstavlja i činjenica neusaglašenosti različitih zakonodavstava oko odrednice „dečja“, odnosno oko starosnih granica kojima se maloletnici štite od seksualne eksploatacije. Tako primera radi, do donošenja Zakona o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika iz 2009. godine, u Srbiji je zakonom bila kažnjiva samo proizvodnja pornografskih predstava u kojima učestvuju maloletna lica mlađa od četrnaest godina, dok maloletnici uzrasta 14-18 godina nisu bili obuhvaćeni datim zakonskim zaštitnim okvirom (Petković, 2012.).

Druga ravan problema u ovom okviru odnosi se na ne/određenost same forme pornografskih sadržaja. Naime, kako prema etimologiji reči pornografija predstavlja “beleženje” i „opisivanje“ određenih seksualnih ponašanja, postavlja se pitanje da li je zakonom zabranjeno pisati tekstove, odnosno pornografske priče u kojima učestvuju dečji likovi. I dok je prema Rittossi (Rittossa, 2007.) hrvatski Kazneni zakon eksplicitan da se članom 196. inkriminiše samo proizvodnja fotografija i audiovizuelnih materijala, a ne i pornografskih priča, rešenja u Krivičnom zakoniku Srbije daju samo implicitne odgovore. Tako, ranije pomenuti član 185. KZ u stavu 1. jasno razlikuje pornografske tekstove kao materijale čije je prikazivanje zabranjeno maloletnicima, dok u stavu 3. istog člana, kojim se zabranjuje proizvodnja pornografskih materijala, izostaje reč „tekstova”, kao zabranjene forme.

Iako se ovakvo određenje može razumeti sa aspekta da zakonodavac ne može inkriminisati ponašanja u kojima nema stvarne žrtve, odnosno u kojima su krivično delo i žrtva u ravni apstrakcije, problematika virtuelne pornografije, o kojoj će u daljem tekstu biti više reči, u značajnoj meri postavlja pitanje opravdanosti ovakvih rešenja. Konačno, činjenica da se tekstovi u kojima su deca „učesnici” u seksualnim aktivnostima mogu lako pronaći na popularnim, domaćim forumima u kategorijama erotskih priča, postavlja praktično pitanje afirmativnih efekata ovih tekstova na polje seksualnog nasilja nad decom i realnih potreba sankcionisanja datih ponašanja. U tom smislu valja napomenuti da pojedine države poput Austrije ili Irske imaju u Krivičnom zakonu inkorporirane odredbe kojima se zabranjuje i ovakva, pisana vrsta pornografskih materijala (Uljanin, Ivanović, 2009.).

Osvrnuvši se na ovom mestu na krivično-pravna rešenja zemalja Evrope i SAD, zanimljivo je napomenuti da u Velikoj Britaniji o tome da li je neki sadržaj pornografski ili ne odlučuje porota, s tim da standardi koji važe za odrasle ne moraju važiti i za decu (Rittossa, 2007.). Analizirajući na drugoj strani rešenja u SAD, situacija je nešto složenija. Naime, popularni Prvi amandman, tzv. povelje ljudskih prava američkog Ustava, garantujući slobodu govora i umetničkog izražavanja, zabranjivanje/kažnjavanje pornografskih sadržaja dozvoljava samo u slučaju opscenosti datih materijala. Tako je Vrhovni sud u slučaju *Miler v. California*, 314 U.S. 15 (1972) formulisao takozvani Milerov test kojim se pojam opscenosti određuje kao sve ono što služi zadovoljenju seksualnih interesa, što prikazuje seksualnu aktivnost na takav način da bi prosečna osoba, prema standardima zajednice, našla da je dati materijal uvredljiv te da predstavljenom sadržaju u celosti nedostaje književna, umetnička, politička, naučna ili druga društvena vrednost (Derenčinović, 2003.; Ritter, 2010.).

Ostavljajući mogućnost da nedovoljno poznavanje krivično-pravne legislative i judikature SAD-a ograničava i zaključke autora u ovom kontekstu, mora se napomenuti da pomenuti Milerov test i prost uvid u asortiman legalne pornografske ponude na internetu posmatrača ostavlja više zbunjenog nego što donosi razrešenje stvari. Tako prostim opažanjem hiljada naslova legalnih web-sajtova (Brutal Rape, Teen Rape, Incest Rape, Mom & Son Incest, Seduce Daughter),

koji nedvosmisleno promoviraju silovanje, zlostavljanje tinejdžera i incestuoznost, a pod okriljem ideje igranja uloga (role play), postavlja se pitanje kriterijuma određivanja njihove „umetničke ili druge društvene vrednosti” i konačnih realnih efekata promocije nasilja nad maloletnicima (Carnes, 2003.; Murray, 2009.; Reeves, 2012.).

Vrativši se primerima prakse Vrhovnog suda SAD, valja pomenuti i slučaj *New York v. Ferber 458 U.S. 747* u kome je Vrhovni sud odlučivao o zabrani proizvodnje i distribucije maloletničke pornografije, a u kontekstu prethodno pomenutog Milerovog testa. Naime, 1982. godine Paul Ferber, kao suvlasnik prodavnice za odrasle, prodao je policajcu u civilu snimke dvojice maloletnih dečaka koji masturbiraju, kršeći na taj način zakon koji je zabranjivao prodaju svih materijala kojima se predstavljaju seksualne aktivnosti lica mlađih od šesnaest godina. I mada su na prvostepenom suđenju potvrđeni navodi optužnice, nakon žalbe Apelacionom sudu, presuda je poništena uz napomenu da je dato ponašanje zaštićeno upravo Prvim amandmanom. Konačnu odluku doneo je Vrhovni sud, po zahtevu tužilaštva, obrazlažući svoj stav u nekoliko tačaka. Tako se u slučaju *New York v. Ferber* ističe da a) država ima poseban interes u prevenciji seksualne eksploatacije dece, b) da je distribucija datih materijala neodvojiva od seksualnog zlostavljanja najmlađih, pri čemu produkovani materijali predstavljaju trajni podsetnik na čin zlostavljanja, c) da ekonomski motivi koji proizilaze iz prodaje dečje pornografije dodatno stimuliraju dalju proizvodnju, te da sumarno zabrana dečje pornografije ne odstupa od odluke u slučaju Miler, odnosno da dečja pornografija ne mora biti definisana zakonski kao opscena da bi se njena produkcija i distribucija zabranjivale (Ritter, 2010.). Na taj način, ovaj predmet postaje ključni orijentir u pravnom određivanju pojma dečje pornografije u američkoj krivičnoj praksi, te redovno pozivani pravni precedens u slučajevima krivičnog gonjenja za zloupotrebu dece u pornografske svrhe.

Razumevanje pojmovnog određenja dečje pornografije posebno se čini značajnim u kontekstu međunarodnih pravnih dokumenta, poput Fakultativnog protokola o prodaji dece, dečjoj prostituciji i dečjoj pornografiji uz Konvenciju o pravima deteta, odnosno Konvencije o visokotehnološkom kriminalitetu Saveta Evrope (Stevanović, 2009.), a kao dokumente koje je naša država ratifikovala 2002. i 2009.godine.

Tako se prema Konvenciji o pravima deteta, u članu 2. navodi da dečja pornografija podrazumeva bilo kakvo predstavljanje, bilo kojim sredstvom, deteta u stvarnim ili simuliranim eksplicitnim seksualnim aktivnostima ili bilo kakvo predstavljanje seksualnih delova tela (primarnih i seksualnih organa deteta), prvenstveno u seksualne svrhe (Reljanović, 2008.). Dok Konvencija o visokotehnološkom kriminalitetu Saveta Evrope, u članu 9. precizno navodi da dečja pornografija uključuje: a) maloletnika koji učestvuje u eksplicitno seksualnoj radnji; b) lice koje izgleda kao maloletnik, koje učestvuje u eksplicitno seksualnoj radnji i c) realistične slike, koje predstavljaju maloletnika koji učestvuje u eksplicitno seksualnoj radnji (Stevanović, 2009.; Uljanov, Ivanović, 2009.).

Premda predstavljene definicije daju dosta širok okvir pojmovnog određenja, kao i osnov za usklađivanje nacionalnih krivičnih prava, a shodno preporukama Konvencije o zaštiti dece od seksualne eksploatacije i seksualnog zlostavljanja i Konvencije MOR br. 182 o najgorim oblicima dečjeg rada i preporuke MOR br. 190 o zabrani i hitnoj akciji za ukidanje najgorih oblika dečjeg rada, čini se ipak da ni ova rešenja nisu lišena u potpunosti problema adekvatne primene u krivično-pravnoj praksi, a posebno u kontekstu inkriminacije graničnih formi dečje pornografije (Gillespie, 2010.).

ZLOUPOTREBA DEČJE PORNOGRAFIJE – ISTORIJSKI OSVRT

Produkcija i zloupotreba dečje pornografije u većem delu 20. veka bila je lokalnog karaktera, dostupna malom, zatvorenom broju ljudi, uz „loš kvalitet“, visoke cene i ograničenu ponudu (Wortley, Smallbone, 2012.). Analogne fotografije i videokasete tako predstavljaju najčešće forme seksualno eksplicitnog prikazivanja dece, dok je veći deo produkcije bio “kućne” proizvodnje i bez većeg komercijalnog značaja. Tek svojevrsna eksplozija datih materijala počinje donošenjem zakonom iz 1969. godine kojim je u Danskoj legalizovana sva pornografija, uključujući i dečju (Tate, 1990.).

Prema Rudolphu (Rudolph, 2003.), ”Bambino sex“ predstavlja prvi izdati komercijalni magazin posvećen temi dečje pornografije, a koji je samo u prvoj nedelji prodat u preko 10.000 primeraka. Ipak, najpopularnijim smatra se časopis “Lolita” koji je izdavan od 1970. sve do 1987. godine. Posebna zanimljivost u vezi časopisa “Lolita” predstavlja i to da je, pored samih prikaza zlostavljane dece, časopis nudio i mogućnost čitaocima da pošalju sopstvene materijale koji bi bili zatim objavljeni. Pa ipak, kako to navode autori Howitt i Sheldon (Howitt, Sheldon, 2007.) slanje novih materijala nije bilo finansijski nagrađivano, osim u slučaju ako bi postojala opcija da sam producent časopisa, Jop Vilhelmus, fotografiše dete.

Pored magazina, čija se izdanja broje u hiljadama, proizvodnja videomaterijala na kojima je predstavljeno zlostavljanje dece, takođe u ovom periodu doživljava značajnu ekspanziju. Tako, ”The Color Climax Corporation of Denmark“, snima desetine filmova uz simbolične naslove ”Incest family“, ”Pre-teen sex“, ”Sucking Daddy“, ”Child Love“ (Tate, 1990.).

Kako to navode Wortley i Smallbone (Wortley, Smallbone, 2012.), procenjuje se da je krajem sedamdesetih godina u SAD cirkulisalo oko 250 različitih magazina koji su prikazivali seksualno zlostavljanje dece. Neki, poput onih koje je izdavala danska produkcijska kuća COQ International nastojali su da se prilagode posebnom delu tržišta, prikazujući samo zlostavljanje dečaka. Časopisi poput “Piccolo” ili “Uncle Joe”, prema Tateu (Tate, 1990.) svakako predstavljaju primere u ovom kontekstu.

Osvrnuvši se na podatke o obimu zloupotrebe dece u pornografske svrhe u toku 70-ih i 80-ih godina prošlog veka, može se napomenuti da različiti autori ističu da ogromna količina dečje pornografije proizvedena u datom periodu i danas čini najveći segment ukupnog korpusa dostupnih materijala ove vrste. Tako je mogućnost prevođenja analognih fotografija u digitalni zapis, praktično sačuvala celokupnu ranu produkciju, omogućivši dalju, sekundarnu viktimizaciju zlostavljane dece. Prateći navode Jenkinsa (Jenkins, 2003.), značajan primer u ovom kontekstu predstavlja slučaj britanske devojčice Helene, koja je zlostavljana od strane oca više od decenije, a čije stotine fotografija, proizvedene osamdesetih godina, predstavljaju jednu od najtraženijih internet pornografskih kolekcija do danas.

Ključni činilac u daljoj fenomenološkoj evoluciji zloupotrebe dečje pornografije svakako predstavlja razvoj savremenih informacionih tehnologija i internet mreže. Mogućnost da se iz udobnosti dnevne sobe pribave ili pošalju pornografski snimci u bilo koju državu, bilo kog kontinenta, otvorila je potpuno novu, globalnu dimenziju ovog problema (Jenkins, 2003.).

Prema Larenceu (Larence, 2011.) tehnološki razvoj doneo je i druge faktore koji su pogodovali ekspanziji dečje pornografije. Naime, dok je u doba analogne tehnologije bilo potrebno otići u specijalizovane radnje u kojima su se razvijali foto-filmovi, digitalna tehnologija omogućila je prenos fotografija direktno iz aparata u računar, a zatim putem interneta, bilo gde širom sveta.

Među činiocima koji su pogodovali zloupotrebi internet-mreže svakako se postavlja i inicijalna nespremnost policijskih organa u borbi protiv ovog vida kriminaliteta. Potreba i nedostatak potpuno novih, visoko stručnih znanja i specijalizovanih veština policijskih službenika u otkrivanju sajber kriminalaca omogućila je praktično neometanu kriminalnu aktivnost. Republika Srbija se svakako može navesti kao primer u ovom kontekstu s obzirom na činjenicu da je Odeljenje za visokotehnološki kriminal pri MUP-u Srbije formirano 2005. godine, dok su ozbiljnije akcije na suzbijanju dečje pornografije počele tek 2010. godine.

Naposletku, evolucija zloupotrebe savremenih tehnologija sa ciljem seksualne eksploatacije dece ne završava se sa razvojem personalnih računara. Različiti autori tako upućuju na sve češću zloupotrebu mobilnih telefona, koji shodno rastućim tehničkim performansama, nalaze sve ozbiljniju ulogu u distribuciji dečje pornografije (Stanić, 2008.). Posebno značajnom u ovom kontekstu ističe se pojava distribucije amaterskih fotografija i videomaterijala u okviru SMS odnosno MMS poruka, tzv. sexting, koja postaje česta i popularna pojava među populacijom tinejžera (Moore, 2010.).

NOVE FORME DEČJE PORNOGRAFIJE

Premda pojedina zakonodavstava sankcionišu samo proizvodnju onih materijala putem kojih su predstavljena stvarna deca ili maloletnici kao žrtve seksualne zlopotrebe, specifičnosti fenomenološke evolucije visokotehnološkog kriminaliteta i razvoj supstituentne pedofilske gratifikacije, doveo je u pojedinim državama do izmena legislative prema kojoj je kažnjiva i virtuelna dečja pornografija, odnosno tzv. pseudopornografija (Derenčinović, 2003.).

U nastojanjima da se izbegne krivična odgovornost koja proizilazi iz seksualnog zlostavljanja maloletnika, „internet produkcija“ je predstavila veliki broj sadržaja koji su nastali različitim kompjuterskim digitalnim manipulacijama. Tako kombinovanjem fotografija koje prikazuju dečji lik van seksualnog konteksta i fotografija sa određenim pornografskim segmentima, kreirani su materijali na kojima se kroz fotomontažu verno prikazuje učešće deteta u seksualnom činu. Dodatno, primenom posebnih softvera omogućeno je „podmlađivanje“ punoletnih aktera eksplicitnih sadržaja, gde se izmenom izleda kukova, grudi ili pubične regije, kreira vizuelna predstava o maloletniku, odnosno detetu uključenom u određenu seksualnu radnju (Levy, 2002.; Eneman i dr., 2009.).

Sumirajući prethodno pregledom relevantne literature, može se pronaći veliki broj oprečnih argumenata koji se tiču potrebe kriminalizacije ove vrste vizuelnih materijala. Tako, dok pojedini autori ističu dilemu da li se kažnjavanjem predstava u kojima nema stvarne žrtve kreira misaoni delikt i osoba kažnjava zbog fantazmatskih sadržaja, argumenti koji ističu potrebu ograničenja ovog vida ponašanja čine se značajnijim (Eneman i dr..., 2009.). Primera radi, elaborirajući problem inkriminacije posedovanja dečje pornografije, Derenčinović (2003.) navodi da bi izostavljanje virtuelne dečje pornografije iz zakonskih odredbi moglo dovesti do toga da veliki broj osoba osumnjičenih za posedovanje ovih materijala tvrdi da dati sadržaji nisu nastali stvarnim zlostavljanjem dece, već digitalnim manipulacijama, što bi svakako značajano otežalo teret dokazivanja protivpravnosti ovih radnji.

Uprkos tome, valja napomenuti da se koncept pornografije nikako ne može posmatrati kao jedinstven entitet, te da shodno tome krivičnopravna regulativa mora pokazati posledičnu senzitivnost prema fenomenološkoj različitosti ove pojave. Naime, dok se u slučajevima zlopotrebe lika konkretnog deteta koje se stavlja u seksualno eksplicitni kontekst, opravdanost sankcionisanja ne dovodi značajnije u pitanje, odredbe – poput člana 9. Konvencije o visokotehnološkom kriminalitetu Saveta Evrope, kojima se zabranjuju materijali u kojima učestvuju “lica koja izgledaju kao maloletnici” jasno nose veće dileme. Konačno, osvrnuvši se na neobičnu i veoma popularnu japansku subkulturu animiranih pornografskih materijala “anime”, u kojima su predstavljeni dečji likovi kao akteri seksualnih radnji (Zanghellini, 2009.), problematika dokazivanja uzrasta grafički crtanog lika, te posledičnih inkriminacija u odnosu na ovaj kriterijum, svakako čini fenomen virtuelne pornografije višestruko komplikovanim.

Međutim, dok se problematika digitalno kreiranih pornografskih sadržaja tiče pre svega posrednih opasnosti, zloupotreba i granica slobode izražavanja, prema navodima Calverta (Calvert, 2004.) “no nude preteen modeling” sajтови, predstavljaju novu fenomenološku formu koja značajno pomera granice dečije pornografije, posledično postavljajući pitanje i zaobilaznih puteva legalizacije seksualne eksploatacije dece. Pomenuti koncept, koji poslednjih desetak godina beleži značajan porast, čine stotine web-sajtova u okviru kojih su prikazane devojčice mlađe od trinaest, a često i na uzrastu od svega pet ili šest godina, koje poziraju u naglašeno seksualizovanim pozama, pubične izloženosti, u minimalističkim kilotama, poluprovodnim i mokrim majicama, sugestivno upućujući ka seksualnim radnjama.

Vođeni lingvističkim konstruktom prepubescentnog manekenstva, neupućeni mogu pomisliti da dati fenomen predstavlja već dobro poznato angažovanje isuviše mladih devojaka od strane modnih kompanija, a u okviru globalne komodifikacije seksualnosti, “preteen modeling” sajтови na najočigledniji način zapravo predstavljaju kvalitativno drugačiju ravan seksualne eksploatacije. Kao najočigledniji dokaz ove tvrdnje svedoči i to da prostim pregledom datih sajtova (Bunny preteen, Lolita preteen, Silk preteen, Youngest preteen) i pored navođenja da se problematične stranice tiču manekenstva, ni jedna od njih ne reklamira bilo koji odevni predmet niti nudi mogućnost kupovine odeće na bilo koji način. Pa ipak, pristup ovim sajtovima nije besplatan. Naime, osim promotivnih galerija u okviru kojih su prikazane pojedine, prethodno opisane fotografije dece, pristup “zanimljivijim” i mnogo brojnijim sadržajima se plaća između 15 i 30 \$ mesečno u zavisnosti od vrste preplate.¹

I pored činjenice da različite ustanove, poput Nacionalnog centra za nestalu i eksploatisanu decu, “preteen modeling” sajtove prepoznaju kao formu supstituentnog pedofilskog zadovoljenja i grubu seksualnu eksploataciju dece, ti sajтови su potpuno legalni u SAD. Naime, prema federalnom zakonu SAD, da bi se određeni sadržaj definisao kao pornografija mora da ima formu seksualno eksplicitne radnje, odnosno da predstavlja seksualni odnos, masturbaciju ili lascivnu predstavu genitalija ili pubične regije (18 U.S.C. § 2256(2)(E)). Pa ipak, kako “preteen modeling” sajтови prikazuju “no nude” sadržaje, odnosno decu koja su „obučena”, isti ne potpadaju pod federalna određenja dečje pornografije.

Prateći navode Mazzonea (Mazzone, 1994.), valja napomenuti i to da je u slučaju *United States v. Knox*, 32 F.3d 733, 746 (3d Cir. 1994)² Apelacioni sud izneo mišljenje prema kome određeni sadržaj može biti definisan kao dečja pornografija uprkos tome što je dete obučeno. Pa ipak, nepostojanjem genitalnog fokusa na “preteen” fotografijama, a koji je u pomenutom slučaju Knox naznačen

---

¹ Dostupno na www.top-preteen-models.com, stranici pristupljeno 29. 03. 2009.

² *United States v. Knox*, 32 F.3d 733, 746 (3d Cir. 1994). U slučaju Knox sud je svoj stav obrazložio time da je fotograf neprirodno fokusirao genitalni deo devojčice, prikazujući sa male udaljenosti (close-up shot) spoljne konture polnog organa, a koje su se mogle opaziti kroz uzani donji veš ili kupaći kostim.

kao jedan od neophodnih faktora određivanja dečje pornografije, problematični sajtovi ne potpadaju pod inkriminišuće aspekte datog presedana.

Dodatno, i mada se u američkoj krivično-pravnoj praksi primenjuje i takozvani Dost test, koji među šest kriterijuma ocene lascivnosti vizuelnih materijala uključuje razmatranje da li je predstava kreirana sa namerom da dovede do seksualnog uzbuđenja posmatrača, vlasnici "preteen" sajtova su se osigurali i u ovom smeru (Calvert, 2004.). Naime, ne samo da su sve fotografije dece snimljene uz potpisan "manekenski" ugovor i saglasnost roditelja, već na naslovnoj strani ovih sajtova uvek stoje obaveštenja da su date stranice 100 % legalne, te da svi koji tragaju za nelegalnim materijalima treba da ih napuste. Na taj način i pored očiglednosti prirode vizuelnih sadržaja, procesuiranje i dokazivanje propedofilskih namera u dosadašnjoj pravnoj praksi praktično je bilo nemoguće.³

POSEDOVANJE DEČJE PORNOGRAFIJE

Prema istraživanju Nacionalnog centra za nestalu i eksploatisanu decu (International Centre for Missing & Exploited Children – ICMEC) iz 2006. godine, od 184 države članice Interpol, čak 138 nije predviđalo posedovanje dečje pornografije kao krivično delo, dok je svega pet država zadovoljavalo sve kriterijume u kontekstu postojanja pravne definicije dečje pornografije, postojanja zakona koji se tiču produkcije, odnosno distribucije i posedovanja datih materijala kao i postojanja obaveze Internet provajdera da prijavljuju sumnjive sadržaje koji se tiču zloupotrebe dece u pornografske svrhe.

Premda se moglo očekivati da najveći broj država u kojima je izostala pomenuta legislativa, predstavljaju nerazvijene zemlje Afrike i Azije, valja napomenuti da je prema ICMEC (2006.), posedovanje dečje pornografije legalno i u državama poput Japana, a koja pretpostavlja visok nivo socioekonomskog razvoja i poštovanja ljudskih prava.

I mada je ovakva zakonodavna praksa na prvi pogled prilično čudna i neshvatljiva, te u neskladu sa različitim međunarodnim konvencijama, poput Konvencije MOR br. 182 o najgorim oblicima dečjeg rada i Preporuke MOR broj 190 o zabrani i hitnoj akciji za ukidanje najgorih oblika dečjeg rada, problematika inkriminisanja posedovanja dečje pornografije nosi i oprečnu argumentaciju koja govori u prilog tome da data pojava ne može biti sankcionisana na ovaj način. Naime, prema Roxinu (Roxin, 2008.), jedan od prvih problema u inkriminaciji delikata posedovanja leži u činjenici da prosto posedovanje ne odgovara pojmovnom definisanju krivične radnje, a kao osnovnom obeležju krivičnog dela. Tako, dok se prema Škuliću (2009.) radnja krivičnog dela određuje kao voljno ponašanje čoveka, koje se može preduzeti činjenjem ili nečinjenjem, Lagdony (Lagdony, 1996., prema Roxin, 2008.) navodi da posedovanje ne može da se

---

³ Dostupno na www.top-preteen-models.com, stranici pristupljeno 29.03. 2009.

razume ni kao jedna od navedenih formi, bez obzira na potencijalnu, apstraktnu opasnost koja bi mogla da proistekne iz posedovanja datih predmeta.

Pa ipak, upravo posrednost i potencijalnost negativnih efekata posedovanja dečje pornografije predstavlja ključni argument zagovornika ovog tipa inkriminacije (Basbaum, 2009.). Naime, pored činjenice da pojedini “internet pedofili” u toku vrbovanja žrtava na internetu (grooming), koriste seksualno eksplicitne slike dece, a kako bi ukazali da je na dečjem uzrastu normalno i uobičajeno biti seksualno aktivan (Rittosa, 2007.), među argumentima se može čuti i to da se približno 30 % onih koji poseduju dečju pornografiju odluči i za kontaktne forme seksualnog zlostavljanja dece (Basbaum, 2009.; Petković, 2011.). I mada se značaj datih navoda mora uzeti sa rezervom, nešto značajnijim čine se argumenti koji govore o stimulativnim efektima kupovine dečje pornografije na dalju eksploataciju dece i samo stvaranje novih materijala. Upravo u tom kontekstu, posebno se ističu primeri poput slučaja Ridi u SAD, gde je za nešto više od godinu dana bračni par Ridi zaradio oko 1,4 miliona dolara, omogućavajući pretplatnicima pristup pornografskim sajtovima “Cyber Lolita” i “Child Rape” (Derenčinović, 2003.).

Međutim, iako je praksa kupovine datih materijala svakako neosporna, a o čemu svedoči i policijska akcija “Armagedon” u kojoj je krajem 2011. godine u jednom danu u Srbiji uhapšeno osamnaest osoba koje su osumnjičene da su kupovale snimke seksualnog zlostavljanja dece, Jenkins (Jenkins, 2001.) navodi da se ogromna količina dečje pornografije na internetu zapravo može naći vrlo lako i potpuno besplatno, kako u okviru različitih sajtova tako i popularnih P2P mreža.

Da problem inkriminisanja prostog posedovanja dečje pornografije nije nimalo jednostavan, svedoče i podaci prikupljeni u okviru policijske istrage koja je vođena povodom pedofilske mreže „Wonderland Club“. Tako su tokom opsežne akcije na datom internet forumu, pored pornografskih fotografija i tekstova, pronađeni brojni fajlovi na kojima je bilo sadržano samo sadističko, neseksualno nasilje nad decom (Jenkins, 2001.; Wortley, Smallbone, 2012.). Činjenica da predstavljanje fizičkog zlostavljanja deteta može služiti postizanju seksualnog uzbuđenja sadističkih pedofila (Marshal, Kennedy, 2003.), postavlja stoga pitanje opravdanosti zabranjenosti i ovakvih materijala.

Naposletku, kako se priroda video-materijala može odrediti i samom analizom svrhe ili ciljeva koji se postižu istim, većina krivičnopравnih zakonodavstava fotografije dece bez odeće iz porodičnih albuma ili fotografija dece obučene u kupaće kostime ili donji veš ne smatraju inkriminišućim. Ipak, mogu li se, s obzirom na činjenicu da pojedini tipovi nasilnika nalaze veće uzbuđenje u „blažim“ seksualnim stimulusima (Howitt, 1995.), i ovakvi materijali smatrati dečjom pornografijom, ukoliko se pronađu u računaru osuđivanog pedofila?

Ne ulazeći na ovom mestu u dalju raspravu da li zakonodavac ima pravo da sankcioniše posedovanje dečje pornografije u kontekstu člana 3. Krivičnog zakonika kojim se navodi da je osnov i granica za određivanje krivičnih dela zaštita čoveka i drugih osnovnih društvenih vrednosti, stav autora ovog rada je

da se nešto svakako mora preduzeti u pravcu veće krivičnopravne zaštite dece. Pa ipak, stiže se utisak da postojeća zakonska rešenja u RS, potkrepljena sudskom praksom i ishodima postupaka protiv osumnjičenih za posedovanje dečje pornografije, daleko odstupaju od očekivanog.

Tako se u prvom redu mora istaći da Krivični zakonik neopravadano ne razlikuje krivično delo prostog posedovanja dečje pornografije i krivično delo distribucije ovih materijala, posledično se ne određujući prema namerama počilaca ili društvenoj opasnosti ovih ponašanja u konkretnom slučaju. O značaju potrebe isticanja datog razlikovanja svedoče svakako i primeri iz skorašnje sudske prakse u RS. Primera radi, dok je u predmetu Milić (K-PO3 broj 38/2010) dokazano da je optuženi distribuirao dečju pornografiju, odlukama prvostepenog suda razlika u određenoj zatvorskoj kazni u odnosu na predmet Budai (K-PO3 broj 37/2010), u kome je optuženi samo posedovao date materijale na svom računaru, iznosila je svega osam meseci. Kao malu digresiju, valja napomenuti i to da dok je prvostepenom presudom u predmetu Milić određena kazna zatvora u trajanju od 28 meseci, ranije pomenuti Rid u SAD 2001. godine kažnjen je zatvorskom kaznom u trajanju od 1334 godine.

Vraćajući se pitanju potreba izmena zakonskih odredbi u odnosu na prosto posedovanje dečje pornografije, mora se istaći i predmet Stepić (K-PO3 broj 68/2010), u kome je optuženi 2011. godine pred Apelacionim sudom u Beogradu, zbog posedovanja dečje pornografije, osuđen na svega devet meseci zatvora. Naime, uvažavajući potrebu zakonodavca da “štiti čoveka i osnovne društvene vrednosti”, mora se postaviti pitanje, može li se s pravom očekivati da će u realitetu uslova srpskih zatvora i odsustvu specijalizovanih rehabilitacionih programa namenjenih pedofilima u kaznenim uslovima, kazna od devet meseci zatvora doneti bilo šta na polju specijalne prevencije, osim nesumnjive društvene stigme.

Upravo u tom kontekstu, ideja autora ovog rada o potrebi izmene postojećih zakonskih normi vodi se i uvažavanjem činjenice da je prema različitim klasifikacijama bolesti, poput DSM IV (APA, 1994.), pedofilija definisana kao bolest, odnosno poremećaj seksualnosti, kao i to da sve veći broj autora zloupotrebu dečje pornografije razmatra u kontekstu bolesti zavisnosti (Elliot, Beech, 2009.). U tom smislu, i pored uvažavanja važnosti sekundarne viktimizacije dece koja nastupa svakim ponovnim preuzimanjem zabranjenih (inkriminišućih) audio-vizuelnih materijala, u dizajniranju modela krivično-pravne zaštite dece od seksualnog nasilja, stav autora ovog rada je da se mora voditi pažnja pre svega o etiologiji samih inkriminiranih ponašanja, kao i očekivanim efektima propisane krivično-pravne sankcije.

Opažanje dece u seksualizovanom kontekstu svakako ne predstavlja stanje koje se može korigovati prostom izolacijom osobe i protokom vremena. Činjenica da je odredbama Krivičnog zakonika maksimalna zatvorska kazna za posedovanje dečje pornografije određena na svega tri godine, posledično postavlja pitanje budućeg ponašanja osuđenih “internet pedofila” nakon otpuštanja iz kaznene

ustanove. Naime, očuvanost devijantnog seksualnog nagona, nemogućnost seksualne gratifikacije kroz zloupotrebu pornografskih materijala, naglašena društvena stigma kao i nepostojanje specijalizovanih postpenalnih programa, čini se da će, shodno teorijskim znanjima o rizičnim faktorima nasilja nad decom (Petković, 2011.), ostvarivati suprasinergetsko dejstvo koje će u budućnosti osuđene za posedovanje dečje pornografije značajno usmeriti ka kontaktnim formama seksualnog nasilja.

Upravo u tom kontekstu, predlog autora ovog rada je da se pored jasne zakonske distinkcije prostog posedovanja i distribucije dečje pornografije, umesto kratkih zatvorskih kazni u Krivičnik zakonik uvedu izmene kojima će se osobe osuđene za prosto posedovanje dečje pornografije obavezati na psihijatrijsko lečenje i nadzor od strane stručnjaka koji su kompetentni za date psihijatrijske, odnosno bihejvioralne probleme. Činjenica da u svetu postoji niz specijalizovanih programa namenjenih pedofilima, kao i to da broj osuđenih lica po ovom osnovu u Srbiji ne bi značajno opteretio postojeće zdravstvene kapacitete, svakako govori u prilog ovoj ideji.

Dodatno, ovakva mera bi bila u skladu sa opštom svrhom mera bezbednosti kojima se otklanjaju stanja ili uslovi koji mogu biti od uticaja na buduće vršenje krivičnih dela učinioca, ali i sa odredbama Krivičnog zakonika kojima se regulišu drugi delikti posedovanja. U tom smislu posebno se ističe član 246. stav 4. i 5., kojima su određeni privilegovani oblici krivičnog dela neovlašćena proizvodnja, držanje i stavljanje u promet opojnih droga.

Da primena mera bezbednosti nije neosnovana, može se zaključiti i na osnovu Protokola o saradnji koje je Specijalna bolnica za bolesti zavisnosti potpisala početkom 2012. godine sa Prvim osnovnim javnim tužilaštvom u Beogradu, a prema kome će zavisnicima kod kojih je pronađena droga za ličnu upotrebu biti izrečena upravo mera bezbednosti umesto zaprećene zatvorske kazne. Izrazita sakupljačka priroda "internet pedofila" koji mogu imati kolekcije i od preko 2.000.000. fotografija i nekoliko hiljada video snimaka seksualnog zalostavljanja dece, poput slučaja koji je otkriven u martu 2011. godine u Bosni i Hercegovini, svakako ilustrativno govori u prilog tezi o pedofiliji kao bolesti zavisnosti, za koju bi trebalo predvideti i odgovarajuću meru bezbednosti, po uzoru na sličnu meru kod zloupotrebe droga za ličnu upotrebu.

ZAKLJUČAK

Iskorišćavanje dece u pornografske svrhe predstavlja izuzetno značajan problem savremenog društva kojim je svakako zahvaćena i Republika Srbija. Zloupotreba informacionih tehnologija i globalna ekspanzija dostupnosti interneta posledično je omogućila da dečja pornografija postane jedan od značajnijih vidova seksualne viktimizacije najmlađih, a koji postavlja zahteve odlučne i sveobuhvatne borbe. Ipak, kada je u pitanju kreiranje zakonodavnih rešenja kojima se reguliše ova oblast, čini se da u domaćem zakonodavstvu ima još puno nerešenih pitanja. Tako

se u prvom redu nameće buduća obaveza zakonskog određivanja pojma dečje pornografije, kao i razmatranje uporedno pravnih rešenja kojima se sankcionišu granične forme ove pojave. Dodatno, uvažavajući različitost namera i posledica ponašanja lica koja zloupotrebljavaju dečju pornografiju, ključnim se postavlja pravljenje jasnog razlikovanja između dela prostog posedovanja i distribucije datih materijala.

Na kraju, stav autora ovog rada je da se posebna pažnja mora posvetiti problemu predviđenih krivičnih sankcija za data krivična dela. U tom smislu, mora se nastojati da se izbegnu zamke popularizma ili nekritičkih, retributivnih ideja. Penološki aspekti stoga moraju uvažavati pre svega proverene kriminološke naučne nalaze, sa čvrstim implikacijama ka polju smanjivanja rasprostranjenosti seksualnog nasilja. Činjenica da države poput SAD koje imaju vrlo strogu legislativu u ovoj oblasti nisu ostvarile očekivane rezultate u suzbijanju dečje pornografije i seksualnog nasilja nad decom postavlja svakako pitanje opravdanosti i drugačijih strategija borbe.

Premda je jasno da zakonodavstvo u Srbiji ima tendenciju približavanja međunarodnim standardima, kao i obavezu poštovanja ratifikovanih konvencija, predlog uvođenja mere obaveznog psihijatrijskog lečenja za lica koja su osuđena za prosto posedovanje dečje pornografije, čini se rešenjem koje uvažava prethodno pomenute državne obaveze, izbegava opterećenja kratkih zatvorskih kazni, te konačno pruža optimizam u pogledu postpenalne budućnosti osuđenih lica i problematike njihovog recidivizma.

Literatura

Akdeniz, Y. (2008.). *Internet child pornography and the law: national and international responses*. UK: University of Leeds.

American Psychiatric Association (1994.). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders*. Washington, DC.

Assister, A. (1993.). *Bad Girls and Dirty Pictures: The Challenge to Reclaim Feminism*. New York: Pluto Press.

Basbaum, J. (2009.). Inequitable sentencing for possession of child pornography: A failure to distinguish voyeurs from pederasts. *Hastings Law Journal*, 61, str. 1281.

Beech, A., Elliot, I., Birgden, A., Findlater, D. (2008.). The Internet and child sexual offending: A criminological review. *Aggression and Violent Behavior*, 13., str. 216-228.

Calvert, C. (2004.). The perplexing problem of child modeling web sites: quasi-child pornography, and calls for new legislation. *California western law review*, 2, str. 231-264.

Carnes, P. (2003.). The anatomy of arousal: Three Internet portals. *Sexual and Relationship Therapy*, 3, str. 309-328.

Convention on the Rights of the Child (1990.). New York: UNICEF.

Derenčinović, D. (2003.). Dječja pornografija na Internetu – o kažnjivosti posjedovanja i virtuelnoj dječjoj pornografiji. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 1, str. 3-25.

Diamond, M., Jozifkova, E., Weiss, P. (2011.). *Pornography and sex crimes in the Czech Republic. Archives of sexual behavior*, 5, str. 1037-1043.

Doyle, C. (2010.). *Cybercrime: A Sketch of 18 U.S.C. 1030 and Related Federal Criminal Laws – CRS Report*, Washington: Congressional Research Service.

Elliott, I.A., Beech, A. R. (2009.). Understanding online child pornography use: Applying sexual offense theory to internet offenders. *Aggression and Violent Behavior*, 3, str. 180-193.

Eneman, M., Gillespie, A., Stahl, B. (2009.). Criminalising fantasies: the regulation of virtual child pornography. Dostupno na: http://www.tech.dmu.ac.uk/~bstahl/publications/2009_Criminalising_Fantasies_ECIS.pdf, stranici pristupljeno 22. 06. 2012. godine.

Gillespie, A. (2010.). Defining child pornography: challenges for the law. *Child and Family Law Quarterly*. 2, str. 200-222.

Howitt, D. (1995.). Pornography and the paedophile: Is it criminogenic?. *British Journal of Medical Psychology*. 1, str. 15-27.

Howitt, D., Sheldon, K. (2007.). *Sex Offenders and the Internet*. New York: John Wiley & Sons.

International Centre for Missing & Exploited Children – ICMEC (2006.). Dostupno na: <http://www.icmec.org/missingkids/servlet/PublicHomeServlet>, stranici pristupljeno 21. 07. 2012. god.

Jenkins, P. (2001.). *Beyond tolerance: child pornography on the Internet*, New York: New York Press.

Komlen-Nikolić, L., Gvozdrenović, L., Radulović, R., Milosavljević, S., Jerković, A., Živković, R. (2010.). *Suzbijanje visokotehnološkog kriminala*. Beograd: Udruženje javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije.

Krivični zakonik Republike Srbije (2009.). *Službeni glasnik RS*, br. 72.

Roxin, C. (2008.). Delikiti posedovanja. *Revija za kriminologiju i krivično pravo*, 2, str. 3-16.

Larence, E. (2011.). Combating Child Pornography: Steps Are Needed to Ensure That Tips to Law Enforcement are Useful and Forensic Examinations are Cost Effective. New York: DIANE Publishing.

Levy, N. (2002.). Virtual child pornography: The eroticization of inequality. *Ethics and Information Technology*, 4, str. 319-323.

Marshal, W., Kennedy, P. (2003.). Sexual sadism in sexual offenders: An elusive diagnosis.

Aggression and Violent Behavior. 1, str. 1-22.

Mazzone, A. (1994.). United States v. Knox: Protecting Children From Sexual Exploitation Through The Federal Child Pornography Laws. *Fordham Intellectual Property Media & Ent. Law Journal*, 5, str.167-183.

Moore, R. (2010.). *Cybercrime: Investigating High-Technology Computer Crime*. New York: Elsevier.

Murray, A. (2009.). The Reclassification of Extreme Pornographic Images. *The Modern Law Review*, 1, str. 73-90.

Pavlović, Z. (2010.). Od načela zakonitosti do načela pravnosti u krivičnom pravu. *Vojno delo*, 4, str. 210-228.

Petković, N., Dimitrijević, J., Đorđević, M. (2011.). Seksualna zloupotreba dece – teorijski modeli eksplanacije. *Socijalna misao*, 3, str. 9-28.

Petković, N., Pavlović, Z., Dimitrijević-Vavan, J. (2012.). Krivično pravna zaštita dece od seksualnog nasilja – predlozi de lege ferenda. *Specijalna edukacija i rehabilitacija*, 2, str. 307-324.

Reljanović, M. (2008.). Sprečavanje eksploatacije dece – međunarodni standardi i stanje u Srbiji. *Strani pravni život*, 2, str. 87-106.

Reeves, C. (2012.). *Blurring Fantasy and Action: the problem of virtual sexual ageplay*. In: British Society of Criminology Conference 2012: 'Criminology at the Borders', 4th - 6th July 2012, Portsmouth, UK. (Unpublished).

Ritter, M. (2010.). Child Pornography, the First Amendment, and Mistakes of Age: An Age-Old Debate. *Texas law review*, 88, str. 1101-1122.

Rittossa, D. (2007.). *Seksualni delikti na štetu djece*. Zagreb: Hrvatsko udruženje za kaznene znanosti i praksu – Ministarstvo unutrašnjih poslova Hrvatske.

Roxin, C. (2008.). Delikti posedovanja. *Revija za kriminologiju i krivično pravo*, 2, str. 3-16.

Rudolph, T. (2003.). *Child pornography*. In S. Peterson, M. Durfee, K. Coulter, (ed.) *Child Abuse and Neglect: Guidelines for Identification, Assessment, and Case Management*. New York: Volcano Press.

Simson, B. (2009.). Controlling fantasy in cyberspace: cartoons, imagination and child pornography. *Information & Communications Technology Law*, 3, 255-271.

Stanić, I. (2007.). Dječja pornografija. *Pedagoška stvarnost*, 3-4, str. 324-346.

Stevanović, I. (2009.). Krivična dela vezana za iskorišćavanje dece u pornografske svrhe zloupotrebom računarskih sistema i mreža – međunarodni i domaći krivičnopravni okvir. *Temida*, 3, str. 27-41.

Tate, T. (1990.). *Child pornography: an investigation*. University of Virginia: Methuen.

Šolić, P. (1991.). Fenomenološki pristup pornografiji. *Crkva u svetu*, 1, str. 57-73.

Škulić, M. (2009.). *Krivično procesno pravo*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.

Škulić, M. (2010.). Načelo zakonitosti u krivičnom pravu. *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, 1, str. 66-107.

U.K. Sexual Offences Act (2003.). London: The Stationery Office Limited.

Uljanov, S., Ivanović, Z. (2009.). Seksualna eksploatacija dece sa aspekta

uporednopravne analize međunarodne saradnje u kriminalističkim istragama. *Evropsko zakonodavstvo*, 29-30, str. 171-186.

Wortley, R., Smallbone, S. (2012.). *Internet Child Pornography: Causes, Investigation, and Prevention*. New York: ABC-CLIO.

Zakon o elektronskim komunikacijama (2010.). *Službeni glasnik RS*, br. 44.

Zakon o javnom informisanju (2010.). *Službeni glasnik RS*, br. 89.

Zakon o potvrđivanju Konvencije o visokotehnološkom kriminalu (2009.). *Službeni glasnik RS*, br. 19.

Zakon o potvrđivanju Konvencije MOR broj 182 o najgorim oblicima dečjeg rada i Preporuke MOR broj 190 o zabrani i hitnoj akciji za ukidanje najgorih oblika dečijeg rada (2003.). Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori, 2.

Zanghellini, A. (2009.). Underage Sex and Romance in Japanese Homoerotic Manga and Anime. *Social & Legal Studies*, 2, str.159-177.

CHILD PORNOGRAPHY

The abuse of children for pornographic purposes is a serious sociological, criminological and victimological problem of today which, despite all preventive and restrictive activities on an international level, shows a tendency of global expansion. The fact that the Republic of Serbia has only recently actively joined the fight against child pornography on the Internet indicates the need for critical analysis of the existing national, penal, and legal solutions and their harmonization with the international legislation. Within this context, besides elaboration on definition of the term and framework of child pornography, the authors are going to reflect on the progressive phenomenology of this type of criminal acts. Hence this paper will describe the problem of virtual pornography, substituent's of pedophile gratification in the framework of "pre-teen modeling" sites as well as the attempts of penal and legal regulative of this area, primarily the U.S.A. Finally, as the problem of incriminating possession of child pornography often carries conflicting stands in scientific arguments, the paper will include a proposal of amendments of the Criminal Act of the Republic of Serbia which regulates this matter, and according to the comparative legal solutions and consequential criminological implications.

Key words: *child pornography, internet, high-tech crime*